

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Halttunen, Tiina; Halttunen, Veikko

Title: Poliittisten suunnitelmien laadun kehittäminen argumenttien systemaattisen arvioinnin avulla

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © 2020 Edistyksellinen tiedeliitto

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Halttunen, T., & Halttunen, V. (2020). Poliittisten suunnitelmien laadun kehittäminen argumenttien systemaattisen arvioinnin avulla. *Tiedepolitiikka*, 45(1), 7-20.
<https://journal.fi/tiedepolitiikka/article/view/95420>

Poliittisten suunnitelmien laadun kehittäminen argumenttien systemaattisen arvioinnin avulla

Tiina Halttunen ja Veikko Halttunen

Politiikan harjoittaminen on paitsi valittujen arvojen toteuttamista ja olosuhteisiin reagoimista, myöskin yhteistä pyrkimystä löytää paras toimintasuunnitelma. Poliittisen diskurssin analysoiminen ei tämän alan dualistisen luonteen vuoksi ole verrattavissa konventionaaliseen diskurssianalyysiin. Kuitenkin poliittisen dialogin analysoiminen ja arvioiminen olisi tarpeellista nykymaailmassa, jossa peräänkuulutetaan evidenssiin pohjautuvaa poliittista päätöksentekoa populismin sijaan. Tässä artikkelissa kehitellään poliittisen diskurssianalyysin mallia, jonka avulla mahdollisesti voimmme systemaattisesti purkaa ja arvioida politiikan saralla esitettyjä argumentteja.

Johdanto

Vuoden 2008 finanssikriisiä seuranneet odottamattomat tapahtumat muuttivat yhteiskunnallista keskustelua merkittävästi. Britannian Brexit-äänestyksen ja Yhdysvaltain presidentinvaalien jälkeen yleistyi puhe totuuden jälkeisestä ajasta, millä tarkoitettiin tavoitteellista tiedon vääristelyä tai jopa valheiden esittämistä poliittisten tarkoituksien saavuttamiseksi. Vastatoimenpiteenä alettiin vaatia tietoon tai evidenssiin pohjautuvaa poliittista päätöksentekoa. Myös Suomen nykyisessä hallitusohjelmassa todetaan: ”Sitoudumme tietopohjaisen politiikan tekoon sekä systemaattiseen vaikutusarvointiin kaikessa lain valmistelussa” (Hallitusohjelma 2019, 9). Saavuttaakseen edellä mainitun tavoitteen politiikan tulee olla systemaattisesti arvioitavissa. Tämä edellyttää nykyistä läpinäkyvämpiä prosesseja ja politiikkapäätösten perustelujen kirjaamista poliittisiin asiakirjoihin.

Käytännössä politiikkaa ei tehdä yksinomaan tutkittuun tietoon pohjautuen. Se, mitä osaa tutkitusta tiedosta käytetään päätöksenteon tukena, perustuu arvoihin ja tulkinnallisiin vaihtoehtoi-

hin. Kun objektiivisuus on poliittisessa päätöksenteossa rajallista, korostuu hyvin perusteltujen vaihtoehtojen rooli (Hietanen 2019). Koulutuksen alueella, johon artikkelissamme syvennymme, vaihtoehtojen tarkastelu on erityisen tärkeää, sillä koulutuksella on moniarvoisia tavoitteita, eikä koulutuksen tulevaisuutta voida perustella pelkästään esimerkiksi talouden lähtökohdista käsin (Tervasmäki ym. 2017, Tervasmäki & Tompuri 2018, Simola 2015).

Tässä artikkelissa tarkastelemme, kuinka argumentaatioanalyysin keinoja voidaan käyttää poliittisten suunnitelmien ja sitä kautta poliittisten päätösten sisällön ja laadun arviointiin. Aluksi käymme lyhyesti läpi muutamia argumentaation peruskäsitteitä, minkä jälkeen tarkastelemme politiikkajärjestelmien kannalta käyttökelpoisimpia välineitä argumentaation arvioimiseksi. Huomiomme kiinnittyy praktiseen päättelyyn: miten toimenpidevaatimukset perustuvat? Lähempään tarkasteluun otamme praktista päättelyä hyödyntävän Fairclough'n ja Fairclough'n (2012) poliittisen diskurssianalyysin menetelmän. Tätä menetelmää sovellamme Kansallisen tieto- ja

viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelman (Liikenne- ja viestintäministeriö ym. 2010) esipuheeseen. Suunnitelma oli yksi vuoden 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman (Opetushallitus 2014) taustadokumenteista. Esimerkin jälkeen pohdimme menetelmän soveltamista käytäntöön ja esitämme keskeiset johtopäätöksemme.

Argumentaatio ja päättely

Hyvä argumentaatio perustuu johdonmukaiseen ajatteluun. Perinteisessä deduktiivisessa päättelyssä huomio kiinnittyy yhtäältä päättelyn pätevyyteen ja toisaalta premissien totuusarvoihin. Tosi johtopäätös on tosista premiseistä tehdyn validin päättelyn väistämätön lopputulos. Toisin sanoen tosista premiseistä ei voida loogisesti päättellen päätyä epätoteen johtopäätökseen. Kunkin tieteenalan tehtävänä on arvioida omalla alallaan käytettävien premissien totuudellisuutta (Slob 2002).

Tiede teoreettisena järjestelmänä rakentuu pitkälti loogisten johtopäätösten esittämiseen tosiin premiseihin pohjautuen. Kuitenkaan sen paremmin hyödynnettävää tiedettä kuin varsinkaan käytännön elämän ratkaisuja ei voida tehdä pelkästään deduktiivisen päättelyn varassa. Koska deduktiivinen argumentaatio on luonteeltaan ehdoton, se ei tarjoa kovinkaan soveltuvia keinoja käytännön elämän argumenttien tarkasteluun. Arjen argumentaatiolle on tyypillistä esimerkiksi jättää pois premisejä, joita pidetään itsestään selvinä. Arjen argumentaatio perustuu usein myös johtopäätöstä tukevien ja sitä vastaan olevien perusteiden punnitsemiseen toisiaan vasten (Slob 2002).

Politiikkapäätösten perustelujen kannalta keskeiseen rooliin nousevat *dialektinen argumentaatio* ja *praktinen päättely*. Tällöin olemme kiinnostuneita siitä, mitkä ja millaiset premissit ovat poliittisen toimintasuosituksen tai päätöksen

takana sekä miten näitä premisejä on painotettu. Poliitiikkapäätösten kannalta keskeistä on myös vaihtoehtojen tarkastelu (Fairclough & Fairclough 2012).

Dialektisessa argumentaatioissa puhutaan tosien (”true”) premissien sijaan hyväksyttävissä olevista (”acceptable”) premiseistä. Näin ollen dialektisen päättelyn johtopäätös on välttämättömyyden (”necessity”) sijaan todennäköisyys (”probability”) (Slob 2002). Dialektisen argumentaation keskiössä on väittäjän ja vastaväittäjän välinen vuoropuhelu. Perinteisten deduktiivisten argumenttien puuttuessa huomio kiinnittyy argumentoivaan dialogiin (Prakken 2011).

Praktisella päättelyllä tarkoitetaan argumentaatiota, jossa pyritään parhaaseen toimintatapaan tiettyjen arvojen, tavoitteiden ja olosuhteiden val-

litessa. Praktinen päättely alkaa kysymyksellä ”Mitä meidän pitäisi tehdä?” (Fairclough & Fairclough 2012; Macagno & Walton 2018) Argumentaatioprosessissa käydään läpi erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja, joista keskustellaan kriittisesti, pohditaan hyviä ja huonoja seurauksia sekä toiminnan rajoituksia. Prosessin tavoitteena on normatiivinen ehdotus, joka on peruste tulevalle toiminnalle (Fairclough & Fairclough 2012, 35). Näin ollen päättelyä kokonaisuudessaan voidaan pitää suhteellisena: johtopäätöksen hyvyys riippuu sekä tavoitteista,

olosuhdetekijöistä että valintaa tekevän arvoista.

Suhteellisuus ei tarkoita sitä, etteikö argumentteja voitaisi arvioida eksplisiittisesti ja esittää formaalissa muodossa (Fairclough & Fairclough 2012). Pikemminkin päinvastoin. Päättelyn ”liikumavaran” vuoksi on erityisen tärkeää, että argumentaatio on selkeää ja jäsentynyttä. Poliitiikassa lienee suuri houkutus käyttää arvo- ja tilannepremissejä epäjohdonmukaisesti hyväksi silloin, kun kuulija tai lukija halutaan vakuuttaa poliittisen toimintasuosituksen välttämättömyy-

POLITIIKKAPÄÄTÖSTEN
PERUSTELUJEN KANNALTA KES-
KEISEEN ROOLIIN NOUSEVAT
DIALEKTINEN ARGUMENTAA-
TIO JA PRAKTINEN PÄÄTTELY.
TÄLLÖIN OLEMME KIINNOSTU-
NEITA SIITÄ, MITKÄ JA MILLAI-
SET PREMISSIT OVAT POLIIT-
TISEN TOIMINTASUOSITUKSEN
TAI PÄÄTÖKSEN TAKANA SEKÄ
MITEN NÄITÄ PREMISSEJÄ ON
PAINOTETTU. POLITIIKKAPÄÄ-
TÖSTEN KANNALTA KESKEISTÄ
ON MYÖS VAIHTOEHTOJEN
TARKASTELU (FAIRCLOUGH
& FAIRCLOUGH 2012).

destä. Praktinen argumentaatio, johon politiikkaakin tukeutuu, on inhimillistä toimintaa ja tapahtuu aina vajavaisen informaation, epävarmuuden ja riskinoton olosuhteissa, mistä johtuen johtopäätöksiä ja toimintalinjauksia on syytä tarkistaa ilmenevien seurausten tai muuttuvien olosuhteiden myötä (Walton 2006, 27).

Argumentaatiota ja argumentteja arvioitaessa keskeiseksi nousee kysymys, millainen on hyvä tai huono argumentti. Deduktiivisen päättelyn kohdalla asia on varsin yksinkertainen: hyvä argumentti on sellainen, että premissit ovat tosia (yleisesti todeksi hyväksytyjä) ja päättely on tehty johdonmukaisesti. Tällöin johtopäätös on väistämättömän seurauksen premissistä, kuten edellä todettiin.

Praktisen päättelyn kohdalla argumentin arviointi on haasteellisempaa. Vaikka siinäkin johdonmukaisuus voidaan asettaa lähtökohdaksi, liittyy premissien hyväksyttävyyteen monia ongelmallisia kysymyksiä. Praktisen päättelyn lopputuloksena ei ole absoluuttista totuutta vaan ajatus siitä, kuinka tietyssä tilanteessa kannattaa toimia. Käytännössä soveliaita toimintatapoja voi olla useita. (Fairclough & Fairclough 2012; Macagno & Walton 2018).

Lähdemme liikkeelle siitä oletuksesta, että praktisen päättelyn johtopäätöksenä esitettävä toimintasuositus perustuu riittävään määrään hyväksyttävissä olevia premissesjä. Riittävällä määrällä tarkoitamme sellaista premissijoukkoa, jonka perusteella argumenttia arvioivien on mahdollista päätyä konsensukseen johtopäätöksen vakuuttavuudesta. Premissit ovat arvopremissejä, olosuhdepremissesjä, tavoitepremissesjä sekä keino-tavoite-premissesjä.

Premissien riittävyyden lisäksi kiinnitämme huomion siihen, kuinka argumentti on esitetty tekstissä. Olennainen kysymys tällöin on, kuinka helposti argumentin osat ovat tekstistä löydettävissä. Mikäli poliittisilta päätöksiltä edellytetään entistä parempaa perustelua, kohdistuu

sekä poliittisen puheen että poliittisten tekstien sisältämiin argumentteihin vaatimus hyvästä ja selkeästä argumentin rakenteesta. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että argumentin premissit eivät saa olla liian etäällä johtopäätöksistä (toimintavaatimuksista), jotta argumentin hahmottaminen olisi ylipäänsä mahdollista ilman kohtuuttomia ponnisteluja.

Poliittisessa keskustelussa on tyypillistä käyttää myös ns. kaltevan pinnan argumentteja (slippery slope arguments) (Enoch 2001; Corner & Hahn 2007). Kaltevan pinnan argumentoinnilla tarkoitetaan päättelyä toimenpiteen oletetuista seurauksista käsin, minkä avulla pyritään kumoamaan alkuperäinen toimintavaatimus. Esimerkkinä kaltevan pinnan argumentista Corner ja Hahn (2007) käyttävät samaa sukupuolta olevien avio-

liiton vastustamista sillä perusteella, että ratkaisu johtaisi vaatimuksiin ihmisen ja eläinten välisistä avioliitoista. Vaikka kaltevan pinnan argumentteja kuulee usein käytettävän poliittisessa puheessa, on niiden käyttö epäilemättä harvinaista virallisissa poliittisissa teksteissä. Sen vuoksi rajaamme ne artikkelimme ulkopuolelle. Kaltevan

pinnan argumentteja ei tule sekoittaa artikkelisamme tuonnempana esitettäviin vaihtoehtoihin toimintavaatimuksiin ja niiden taustalla olevien seurausten arviointiin. Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan argumentaatio- ja diskurssianalyttisiä keinoja poliittisen argumentaation arvioimiseksi.

Poliittiset diskurssit

Diskurssilla tarkoitetaan verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, jonka kieliyhteisön jäsenet tunnistavat ja joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Suoninen 2016, 234; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 27). Poliittisessa diskurssianalyysissä diskurssit nähdään tiettyjen sosiaalisten ryhmien edustamina näkökulmina maailmaan. Poliitikassa on erilaisia

diskursseja, jotka Fairclough'n ja Fairclough'n (2012, 82–83) mukaan voidaan karkeasti jakaa oikeistolaisiksi ja vasemmistolaisiksi diskursseiksi. Poliittisessa diskurssianalyysissä diskurssit voivat koskea nykytodellisuutta tai suuntautua tulevaisuuteen (Fairclough & Fairclough 2012, 103).

Diskurssianalyysiä on käytetty laajalti poliittisten diskurssien ymmärtämiseksi (Krzyzanowski & Forchtner 2016). Otamme muutamia esimerkkejä. Hajer ja Versteeg (2005) ovat tutkimuksessaan selvittäneet, kuinka diskurssianalyysiä on käytetty ympäristöpolitiikan yhteydessä. Mielenkiintoinen on myös Wannerin (2015) diskurssianalyttinen tarkastelu ns. vihreän talouden puheesta. L'Hôte (2010) kuvaa diskurssianalyysin avulla ”Uuden Labourin”

politiikan ja globalisaatiopuheen välistä suhdetta. *Critical Discourse Studies* -lehden tuore numero (2019, Vol. 16) keskittyy pelkästään Brexitin diskurssianalyttiseen tarkasteluun.

Yhteiskunnallisten diskurssien tutkimisella on pitkät

perinteet. Esimerkiksi Foucault (1980) on käsitellyt diskurssien yhteiskunnallista valtaa. Foucault'n mukaan vallitseva diskurssi pakottaa ihmiset osallistumaan ja osallistumisensa kautta tuottamaan diskursseja. Yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuu, mitkä diskurssit ovat voimakkaita ja mitkä ”nukkuvat”. Diskurssin voima perustuu esittäjänsä asemaan. Arvovaltaisesta asemasta esitettyä kielenkäyttöä on erityisiä seurauksia. (Foucault 1972; Jokinen ym. 2016, 18).

Diskurssianalyttiset menetelmät siis soveltuvat – ja niitä käytetään – mitä moninaisimpiin poliittisen kielenkäytön tarkasteluihin. Diskurssianalyysi ei kuitenkaan ole yksittäinen menetelmä vaan laaja joukko erilaisia tutkimustapoja diskurssien ymmärtämiseksi. Diskurssianalyysin muotojen moninaisuuteen on vaikuttanut erityisesti se, että lähestymistapaa on sovellettu ja kehitetty yhtä aikaa monilla tieteenaloilla (Potter & Edwards 1996). Näin ollen puhuttaessa diskurssianalyttisestä tarkastelusta on aina tiedettävä,

miten kukin koulukunta määrittelee diskurssin ja siihen liittyvät keskeiset käsitteet. Oman artikkelimme kannalta keskeisimmässä roolissa ovat kriittiseksi diskurssianalyysiksi (critical discourse analysis, CDA) ja poliittiseksi diskurssianalyysiksi (political discourse analysis, PDA) kutsutut koulukunnat, joita tarkastelemme seuraavaksi.

Kriittinen diskurssianalyysi

Erotuksena perinteisestä diskurssianalyysistä on kriittinen diskurssianalyysi luonteeltaan poliittista ja normatiivista (van Dijk 1993, 250–251). Kriittinen analyysi kohdistuu yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja erityisesti eliitin ja instituutioiden harjoittamaan, tekstien ja puheiden avulla

tapahtuvaan vallan ja eriarvoisuuden uusintamiseen. Kriitiikin kohteena ovat eriarvoisuutta tuottavasta ja ylläpitävästä vallankäytöstä vastuussa olevat tahot ja tavoitteena on solidaarisuus alisteisessa asemassa olevia ryhmiä kohtaan. Kriitikki ei ole henkilökohtaista tai yksittäisiin

KRIITTISEN DISKURSSIANALYY-
SIN PYRKIMYKSENÄ ON TEHDÄ
NÄKYVÄKSI VALLANPITÄJIEN
TOIMINTA SOSIAALISEN ERIAR-
VOISUUDEN UUDITAMISESSA-
PALJASTAMALLA TEKSTEIHIN
KÄTKEYTYVÄT IDEOLOGIA.

tilanteisiin liittyvää, vaan se kohdistuu yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja ryhmien välisiin valta-asetelmiin. Kriittisen diskurssianalyysin pyrkimyksenä on tehdä näkyväksi vallanpitäjien toiminta sosiaalisen eriarvoisuuden uusintamisessa paljastamalla teksteihin kätkeytyvät ideologiat. Diskurssin ja vallan välisen suhteen analyysissä keskeinen elementti on erilaisten sosiaalisten ryhmien mahdollisuus päästä osaksi julkista diskurssia (van Dijk 1993; Machin 2016, 322–323).

Poliittinen diskurssianalyysi

Poliittisessa diskurssianalyysissä yhdistyvät kriittinen diskurssianalyysi ja praktisen argumentaatioteorian analyttinen viitekehys. Poliitiikkaa tarkastellaan ensisijaisesti argumentoivana toimintana, jonka ytimessä ovat päätöksenteko ja toiminta. Analyysissä pyritään selvittämään, miten poliittiset ratkaisut perus-

tellaan (Fairclough & Fairclough 2012,17; Kakuri-Knuutila & Ylikoski 2013, 244).

Fairclough'n ja Fairclough'n (2012) mukaan praktisessa päättelyssä arvioidaan olosuhteita, tavoitteita, arvoja ja vaihtoehtoisia toimintamalleja. Heidän esittämässään poliittisessa diskurssianalyyssissä vaatimukseen (claim) eli toimintaehdotukseen edetään neljän eri premissityypin kautta: olosuhdepremissi (circumstantial premise), tavoitepremissi (goal premise), arvopremissi (value premise) ja keino-tavoite-premissi (means-goal premise) (Fairclough & Fairclough 2012, 11).

Olosuhdepremissit esittävät toiminnan empiiriset olosuhteet, sosiaalisen ja institutionaalisen kontekstin. Ne liittyvät usein tilannetta kuvaaviin narratiiveihin. Toiminnan viitekehysten voi esittää monilla eri tavoilla, ja erilaiset esitystavat voivat edistää hyvinkin erilaisia vaatimuksia toiminnalle. Poliitikassa pyritään usein esittämään tarkoitushakuinen tilannetta kuvaava narratiivi totena. Tämä antaa syyn hyväksyä narratiivin tuottajan esittämät ratkaisut (Fairclough & Fairclough 2012, 76).

Arvopremissit ovat käytännön argumentaatiossa keskeisessä roolissa, sillä tavoitteet esitetään usein – tai ainakin ne tulisi esittää – arvosidonnaisesti. Fairclough'n ja Fairclough'n (2012, 46) mukaan arvot rajaavat tavoitteiden suhteen mahdollisia toimenpiteitä. Yleisiin moraalisiin ja institutionaalisiin tekijöihin liittyvät arvot, joihin toimijoiden edellytetään sitoutuvan, ovat poliittisessa diskurssianalyyssissä olosuhdepremissiä (Fairclough & Fairclough 2010, 46).

Tavoitepremissiä ovat paitsi selvästi määritellyt tavoitteet myös tulevaisuuteen liittyvä kuvitteellinen tavoitetila. Pitkään esillä olleita tavoitepremissiä saatetaan pyrkiä muuttamaan olosuhdepremissiksi ja esittämään olemassa olevana todellisuutena. Olosuhdepremissiksi

muuttaminen antaa tavoitepremissille yleisesti hyväksytyyn, institutionaalista valtaa sisältävän aseman. Tulevaisuuskuvitelman muuttaminen vallitsevaksi todellisuudeksi liittyy taustalla oleviin valtatekijöihin. Vallankäyttäjät määrittelevät tulevaisuuskuvitelman kertovan olemassa olevasta todellisuudesta (Fairclough & Fairclough 2012, 108). Yhteiskunnissa määrittelyvalta saadaan instituutioiden kautta (Searle 2010).

Keino-tavoite-premissi esittää erityisen vahvan toiminnan ja tavoitteen välisen riippuvuuden: jos ja vain jos otamme nämä keinot käyttöön, saavutamme tavoitteen (Fairclough & Fairclough 2012, 144).

Poliittisessa diskurssianalyyssissä erotetaan kahdenlaisia argumentteja: (1) tavoitteista ja olosuhteista johdetut argumentit, jotka oikeuttavat vaatimuksen alustavasti; sekä (2) mahdollisten seurausten pohjalta tehdyt argumentit, joissa seuraukset ovat premissiä. Kielteisistä seurauksista on mahdollista johtaa vasta-argumentti (Fairclough & Fairclough 2012, 49–50). Argumentaatioprosessissa tulisikin käsitellä ehdotusta kyseenalaita näkökulmia sekä useita vaihtoehtoisia toimintamalleja ja valita niistä paras. Fairclough ja Fairclough (2012, 43) ehdottavat arvojen sekä tavoitteiden

hierarkian hahmottamista ja ensisijaisten arvojen ja tavoitteiden määrittelyä. Näin argumentaatiolle voidaan muodostaa normatiivinen kehys.

Poliittiselle argumentaatiolle on tavanomaista ns. vakuuttelevien määritelmien käyttö. Vakuuttelevat määritelmät ovat tyypillisesti käsitteiden uudelleenmäärittelyjä, kuten ”verotus on varkaus” (Skinner 2002). Noam Chomsky käyttää käsitteiden uudelleenmäärittelystä orwellilaista termiä uuskieli (Newspeak), josta esimerkkinä on yritysten etujen puolustaminen puhumalla voittojen sijaan työpaikoista (Chomsky 2002, 300–301). Waltonin (2007) mukaan on olennaista ymmärtää vakuuttelevat määritelmät argumentteina,

POLIITISISSA DISKURSSIANALYYSSISSÄ YHDISTYVÄT KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI JA PRAKTISEN ARGUMENTAATIOTEORIAN ANALYYTTINEN VIITEKEHYS. POLITIIKKAA TARKASTELLAAN ENSISIJAISESTI ARGUMENTOIVANA TOIMINTANA, JONKA YTIMESSÄ OVAT PÄÄTÖKSENTEKO JA TOIMINTA. ANALYYSISSÄ PYRITÄÄN SELVITTÄMÄÄN, MITEN POLIITTISET RATKAISUT PERUSTELLAAN (FAIRCLOUGH & FAIRCLOUGH

joilla on heikko todistusvoima. Mikäli vakuutteleva määritelmä esiintyy kyseenalaistamattomana totuutena, voidaan puhua manipulaatiosta.

Käsitettä ”muutos” voidaan pitää hyvänä esimerkkinä laajalti ja toistuvasti käytettävästä vakuuttelevasta käsitteestä. Muutos näyttäytyy tällöin maailman valtaavana metamorfisena aaltona, jonka estäminen vertautuu yritykseen pysäyttää ajan eteneminen. Muutos muuttuu subjektiksi, jolloin todellinen subjekti, ihminen, muuttuu passiiviseksi muutoksen kohteeksi (Fairclough & Fairclough 2012, 87).

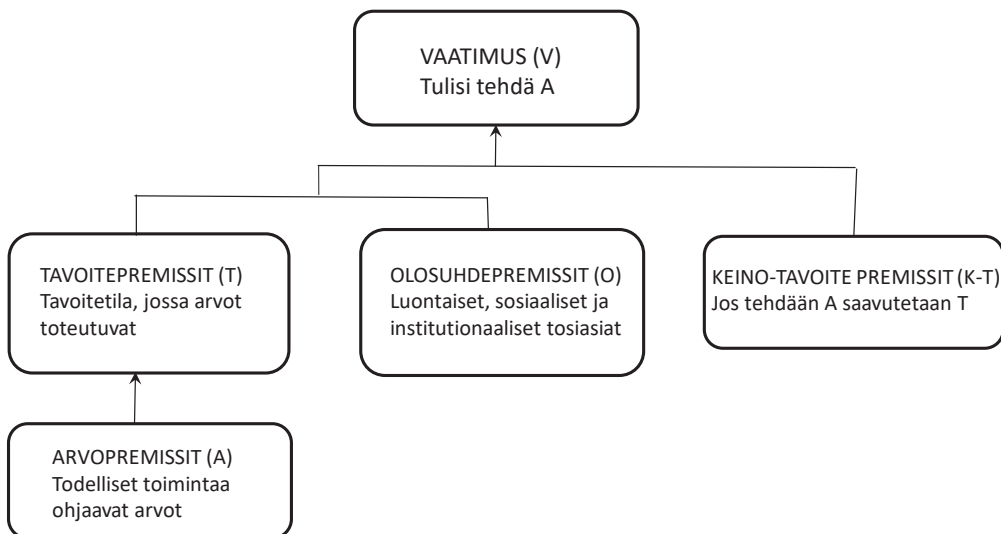
Vaikka politiikan diskurssi on luonteeltaan argumentatiivista, saatetaan poliittiset linjaukset tehdä jonkin muun syyn kuin vahvimman argumentin perusteella. Yksi tällainen syy on edellä mainittu institutionaalinen valta, mistä johtuen taustalla olevien valtakelijöiden tutkiminen liitetään argumentaation tutkimiseen.

Argumentaatioprosessin tavoitteena on erilaisten näkemysten pohjalta tehty johtopäätös, jota tässä artikkelissa kutsutaan toimintaa ohjaavaksi vaatimukseksi eli toimintaehdotukseksi. Fairclough'n ja Fairclough'n (2012, 45) poliit-

tisessä diskurssianalyysissä tunnistetaan argumentin premissit ja johtopäätös sekä niiden väliset suhteet. Argumentti voidaan kyseenalaistaa tavoitteiden ja arvojen hyväksyttävyyden, olosuhteiden esittämisen sekä näiden ja vaatimuksen välisen suhteen ja myöskin seurausten ja muiden vaihtoehtoisten vaatimusten olemassaolon suhteen. Yksityiskohtien lisäksi on erityisen tärkeää analysoida myös, miten teksti kokonaisuudessaan antaa toiminnalle perusteet. Tärkeää on myös toimintaehdotuksen seurausten arviointi esimerkiksi suhteessa muihin laillisiin tavoitteisiin (Fairclough & Fairclough 2012, 153–172).

Fairclough'n ja Fairclough'n (2012) argumentin arvioinnissa tulee kiinnittää huomio seuraaviin seikkoihin:

1. Onko olosuhdepremissit kuvattu riittävällä ja totuudenmukaisella tavalla?
2. Kuvataanko tavoitetila uskottavalla tavalla?
3. Onko arvopremissi hyväksyttävä? Tukeeko se tavoitetta ja toimintaa? Perustuvatko tavoitteet ja toimenpiteet annettuihin arvoihin? Ovatko arvot yhdenmukaisia

Kuva 1. Fairclough'n ja Fairclough'n (2012, 45) esittämä rakenne praktisen päättelyn esittämiseen, jossa vaatimus (V) mahdollistaa tavoitteen (T) saavuttamisen, lähtökohtana olosuhteet (O) ja arvot (A).

- toimintaan liittyvien institutionaalisten arvojen kanssa?
4. Onko toiminta esitetty rationaalisella tavalla?
 5. Onko päädytty johtopäätökseen, jonka pohjalta tehtävät toimenpiteet ovat seuruksiltaan esillä olleista vaihtoehdoista parhaat? Onko pohdittu mahdollisia negatiivisia seurauksia?
 6. Onko toiminnalla kielteisiä seurauksia muiden laillisten tavoitteiden suhteen?

Seuraavaksi kuvaamme poliittisen diskurssianalyysin soveltamista koulutuspoliittisten suunnitelmien arviointiin.

Poliittinen diskurssianalyysi koulutuspoliittisten suunnitelmien analysoinnin välineenä

Opetussuunnitelmien valmistelutyöhön osallistuu lukuisia toimijoita, poliittisia ryhmiä ja eri organisaatioiden edustajia, jotka pyrkivät vaikuttamaan suunnitelmien arvoihin, tavoitteisiin ja sisältöihin. Koulujen teknologiahankintojen myötä on koulutuksen kentälle tullut uusia kaupallisia toimijoita, jotka osaltaan vaikuttavat koulutuspoliittisiin linjauksiin. Uutta toimintakulttuuria rakennettaessa on tärkeää, että perusopetuksen suunnitelmat ovat tarkkaan harkittuja ja tutkituun tietoon perustuvia, koska päätökset kattavat koko ikäluokan ja vaikuttavat näin ollen läpi koko koulutussektorin pitkälle tulevaisuuteen asti.

Koulutuspoliittiset suunnitelmat, kuten opetussuunnitelmat, ovat asiakirjoja, joihin on kirjattu sekä poliittisen keskustelun ja harkinnan että asiantuntijatyöskentelyn tuloksena syntyneet johtopäätökset ja toimintaehdotukset perusteluineen. Asiakirjojen taustalla olevaa poliittista keskustelua, mahdollisia vasta-argumentteja ja vaihtoehtoisia toimintamalleja ei ole mahdollista analysoida, ellei niitä ole asiakirjaan varta vasten kirjattu. Poliittinen diskurssianalyysi tarjoaa keinon asiakirjojen arviointiin ja voi paljastaa puutteita ja heikkouksia asiakirjan argumentaatiossa.

Seuraavassa esimerkissä sovellamme poliittisen diskurssianalyysin menetelmää yhden asiakirjan, Kansallisen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelman, esipuheeseen. Kyseessä on suppea esimerkki, jolla pyrimme pelkästään selventämään poliittisen diskurssianalyysin hyödyntämistä käytännössä. Tavoitteenamme ei ole siten lausua yleisarviota nimenomaisen asiakirjan laadusta tai sisällöstä, vaan osoittaa argumentaatioanalyysin mahdollisuuksia poliittisten asiakirjojen laadun parantamiseksi.

Esimerkki poliittisen diskurssianalyysin käytöstä koulutuspoliittisen asiakirjan analysoinnissa

Esittelemme poliittisen diskurssianalyysin käyttöä koulutuspoliittisen asiakirjan analyysin välineenä analysoimalla vuonna 2010 ilmestyneen Kansallisen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelman esipuheen (Liikenne- ja viestintäministeriö ym. 2010) Fairclough'n ja Fairclough'n (2012, 125–131) esimerkin mukaisesti.

Kansallinen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma on valtakunnallinen koulutuksen tieto- ja viestintätekniikan (TVT) ohjaava suunnitelma, joka on ollut yhtenä taustamateriaalina laadittaessa vuoden 2014 Perusopetuksen opetussuunnitelman TVT:n opetuskäyttöä käsitteleviä linjauksia.

Suunnitelman taustalla on Valtioneuvoston 21.6.2007 tekemä periaatepäätös tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista vuosille 2007–2011 (Valtioneuvosto 2007). Liikenne- ja viestintäministeriön asettaman Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan tehtäväksi tuli toteuttaa tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön pilottihanke ja arvioida sen pohjalta mahdollisuuksia lisätä tietokoneiden ja tietoverkkojen käyttöä opetuksessa sekä esittää jatkotoimenpiteet suomalaisten oppilaitosten oppimisympäristöjen kehittämiseksi vastaamaan paremmin tietoyhteiskunnan tarpeita (Liikenne- ja viestintäministeriö ym. 2010, 2).

Analyysissä tarkastelemme argumentin laatua premissien ja argumentaation johdonmukaisuuden kautta. Aluksi argumentti jaetaan osiin

ja osia tarkastellaan irrallisina. Esipuheesta löytämämme vaatimukset listaamme sellaisinaan. Vaatimusten jälkeen luettelemme premisit tyypeittäin sekä arvoimme niitä itsenäisinä argumentin osina peilaten siihen, kuinka hyvän lähtökohdan ne tarjoavat johtopäätöksen tekemiselle. Lopuksi arvioimme argumenttia kokonaisuudessaan. Tällöin huomiomme kiinnittyi johtopäätösten muodostukseen premissien pohjalta sekä argumentin rakenteeseen. Näistä jälkimmäinen on mahdollista todentaa vain tarkastelemalla alkuperäistekstiä kokonaisuutena. Koska tavoitteenamme on esittää esimerkki, olemme pyrkineet poimimaan vain keskeisimmät argumentit. Syvällisempi tarkastelu voi siten paljastaa muitakin argumentteja ja nyt esille nostettujen argumenttien osia.

Vaatimukset

”Jokainen kouluyhteisössä tarvitsee omaan työhönsä soveltuvan laitteiston ohjelmistoinen.”

”Opetustiloissa tulee olla interaktiivinen esitystekniikkalaitteisto ja nopeat tietoliikenneyhteydet.”

Olemme tulkinneet sanamuodot ”tarvitsee” ja ”tulee olla” vaatimuksiksi, koska asiayhteydestä ilmenee ajatus siitä, *mitä tulisi tehdä*: on hankittava tarvittavat resurssit.

Olosuhdepremissit

”Nykyinen kouluopetus on yhä liian sisältöpainotteista, faktojen hallintaan perustuvaa tietoa, joka on pilkottu tiedonaloittain.”

”Tiedonkäsityksen muutos vaikuttaa oppimiseen.”

”Muutos synnyttää tarpeen vahvistaa valtakunnallista ohjausta kokonaisuutena.”

”Työ, oppiminen ja oppimisen tavat muuttuvat yhteiskunnan muutoksen myötä.”

”Tämän päivän koulussa tieto- ja viestintätieteiden on hyödyntämätön mahdollisuus...kaikki peruskoululaiset ovat syntyneet digiaikana.”

”Koulu on tärkein yhteiskuntaa uudistava tekijä. Yhteiskunta muuttuu ja koulun tulee muuttua sen mukana. Tieto- ja viestintätieteiden on suurin muutostekijä oppimisessa.”

Olosuhdepremissien analyysi

Edellä mainituista premissistä saa käsityksen, että opetus ja oppiminen suomalaisissa peruskouluissa on jälkeenyttä: oppiainerajoista pidetään tiukasti kiinni, oppiminen on yksityiskohdittien ulkoa opettelua eivätkä digiaikana syntyneet oppilaat pääse käyttämään tieto- ja viestintätieteiden koulussa lainkaan. Kuitenkin jo vuoden 1970 Peruskoulun ensimmäiseen opetussuunnitelmaan on kirjattu pyrkimys pois ”pelkästään irrallisten yksityiskohtien mieleen painamisesta” (Opetusministeriö 1971, 27) ja tekstissä mainittu ”uusi tiedonkäsitys” sisältyy olennaisilta osin jo vuoden 1994 perusopetuksen opetussuunnitelmaan (Opetushallitus 1994, 8–10; Järvinen 2011). Viittaus tieto- ja viestintätieteiden hyödyntämättömänä mahdollisuutena antaa sekin yksipuolisen kuvan todellisuudesta: tietotekniikka ja ATK esiintyvät ensimmäisen kerran jo vuoden 1984 perusopetuksen opetussuunnitelmassa (Kouluhallitus 1984, 241–248), joten vuonna 2010 se ei voine enää olla hyödyntämätön mahdollisuus.

Käsite ”muutos” esiintyy useassa kohdassa yleis-päteväenä perusteluna ehdotetuille toimenpiteille. Tekstissä mainitaan oppimisen, tiedonkäsityksen, yhteiskunnan, toimintaympäristön ja työelämän työskentelytapojen muutokset kertomatta kuitenkaan tarkemmin, mikä muutoksessa perustelee ehdotetut toimenpiteet. Tekstistä esimerkiksi ei käy ilmi, minkälainen on muutos, joka synnyttää tarpeen vahvistaa koulutuksen valtakunnallista ohjausta kokonaisuutena. Jatkamme ”muutoksen” liittyvän argumentaation pohdintaa koko argumentin tarkastelussa analyysimme lopussa.

Analysoidun tekstin kontekstin kuvaus rajoittuu esitettyjen toimenpiteiden hyväksyttävyyttä edistäviin seikkoihin, mikä on luonteenomaista poliittiselle puheelle ja käytännölliselle argumentaatiolle (Fairclough & Fairclough 2012, 169; Macagno & Walton 2018, 537). Koulutuspoliittisia linjauksia laadittaessa olisi kuitenkin tärkeää ottaa huomioon myös koulun historialliset, institutionaaliset ja kulttuuriset taustatekijät (Simola 2015, 31).

Arvopremissit

”Tieto nähdään sitä arvokkaampana, mitä paremmin se toimii yhteiskunnassa toimimisen välineenä ja yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kilpailukyvyyn rakentamisen perustana.”

”Suomalaisen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin säilyttämisen edellytys on, että suomalainen perusopetus tuottaa maailman parasta oppimista.”

Arvopremissien analyysi

Opetuksen kehittäjien voidaan lähtökohtaisesti olettaa noudattavan koulutusjärjestelmän yleisiä institutionaalisia arvoja, joita ovat esimerkiksi tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys. Institutionaaliset arvot ovat, kuten aiemmin todettiin, olosuhdepremissinä. Arvopremisseiksi on poimittu analysoitavasta tekstistä arvot, jotka eivät ole institutionaalisia arvoja.

Tiedon ja koulutuksen liittäminen kilpailukykyyn, kilpailullisuus ja tehokkuus ovat niin sanotun kilpailukykydiskurssin keskeisiä arvoja (Brunila ym. 2015; Hautamäki 1993; Kantola 2010; Tervasmäki ym. 2017). Taustalla lienee Krzyżanowskin (2016) mainitseman uusliberalistisen¹ puheen tunkeutuminen yhteiskunnan alueille, joilla sitä ei ole aiemmin esiintynyt.

Analysoitava teksti laadittiin aikana, jolloin vuoden 2004 perusopetuksen opetussuunnitelma oli voimassa ja vuoden 2014 opetussuunnitelmaa työstettiin. Molemmissa opetussuunnitelmissa korostuvat sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja kulttuuriseen monimuotoisuuteen liittyvät tavoitteet (Opetushallitus 2004; Opetushallitus 2014). Tervasmäen ym. (2017, 234) mukaan kilpailukykydiskurssiin liittyvät arvot ovat ideologisesti ristiriitaisia perusopetuksen arvopohjan kanssa. Luottaessaan tekstiin lukija saattaa kuitenkin tulkita kilpailukykypuheen arvojen sisältyvän perusopetuksen opetussuunnitelmaan. Virheellisen tulkinnan mahdollisuus on suuri, sillä esipuheen alussa käsitellään rinnan vallitsevaa tiedonkäsitystä ja sen kanssa ideologisesti ristiriitaista käsitystä tiedon arvosta.

Tavoitepremissit

”...miten suomalaisten oppilaitosten oppimisympäristöjä on kehitettävä, jotta ne vastaisivat paremmin tietoyhteiskunnan tarpeita.”

”..kuinka voimme turvata korkealaatuisen ja kannustavan perusopetuksen tulevaisuudessa valtakunnallisesti kaikille oppilaille.”

”Uudistukset kytkevät parhaimmillaan opetuksen tutkimusperäiset innovaatiot ja opetuksen kehittämisen, jotta koulutuksessa voidaan luoda uusia tiedon ja osaamisen käyttötaidojen muotoja muuttuvan yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti.”

”Oppilaille luodaan henkilökohtaisia oppimispolkuja erilaisten oppimistyylien mukaisesti. Oppilaiden yksilölliset tarpeet otetaan huomioon, oppimisvaikeudet tunnistetaan mahdollisimman varhain ja kaikkia oppilaita tuetaan kehittymään yksilöinä täyteen mittaansa.”

”Hallinnon tietojärjestelmät toimivat saumattomassa yhteistyössä muiden hallinnonalojen ja valtakunnallisten järjestelmien kanssa.”

”Suomalaisen kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin säilyttämisen edellytys on, että suomalainen perusopetus tuottaa maailman parasta oppimista.”

”Teknologian tehtävänä on: Parantaa oppilaan oppimista ja oppimisen arviointia. Nopeuttaa uusien käytäntöjen käyttöönottoa ja levittämistä. Tuottaa tietoa jatkuvaan kehittymiseen ja uudistumiseen. Vahvistaa koulutuksen ja sen hallinnon tuottavuutta.”

”Koulutuksellinen tasa-arvo edellyttää oppimisen edellytysten valtakunnallista yhdenvertaisuutta ja kaikkien oppijoiden tarpeista huolehtimista.”

Tavoitepremissien analyysi

Tavoitepremissinä ovat tekstissä selvästi määritellyt tavoitteet sekä tulevaisuuteen liittyvän kuvitteellisen tavoitetilän kuvaukset (Fairclough & Fairclough 2012). Tavoitepremissistä välittyvä käsitys tietotekniikan opetuksen ja oppimisen tasoa sekä koulutuksen tuottavuutta parantavasta vaikutuksesta, minkä tueksi ei ole vahvaa tieteel-

listä näyttöä (Saari & Sääntti 2017). Alustavien tutkimustulosten mukaan TVT voi jopa heikentää oppimistuloksia (Helsingin Sanomat 18.11.2018). OECD:n opetusjohtaja Andreas Schleicher (BBC 15.9.2015) ja professori Pasi Sahlberg (YLE 15.6.2018) ovat esittäneet tietotekniikan opetuksen käytön olevan yhteydessä OECD-maiden heikentyneisiin PISA-tuloksiin.

”Tietoyhteiskunnan tarpeet” on keskeinen toimenpide-ehdotusten perustelu. Käsitettä ”tietoyhteiskunta” ei kuitenkaan avata, joten täysin avoimeksi jää, mitä tietoyhteiskuntaan liittyvät tarpeet ovat. Teksti on suurelta osin niin sanottua indikaatiivipuhetta (Simola 2015, 17). Tavoitepremissinä kuvitelma tulevaisuudesta saattaa motivoida ihmisiä toimimaan tavoitteen saavuttamiseksi, mutta ei sisällä institutionaalista valtaa. Arvovaltaiselta asiantuntijataholta olosuhdepremissinä esitetty visio voi saada yleisesti hyväksytyin aseman, jolloin siitä tulee institutionaalista valtaa omaavaa todellisuutta. (Fairclough & Fairclough 2012; Foucault 1972; Jokinen ym. 2016, 18; Searle 2010).

Mikäli ”valtakunnallisella yhdenvertaisuudella” viitataan yhdenmukaiseen, moderniin tieto- ja viestintäteknologiaan kaikissa Suomen peruskouluissa, ei tavoitetta voida pitää realistisena. Köyhimmille Suomen kunnille on lähes mahdollisuus pystyä tarjoamaan kaikille koulujensa oppilaille ja opettajille ajanmukaiset tietotekniset työvälineet.

Keino-tavoite-premissi

”Parhaan oppimisen edistämiseksi ja tukemiseksi meidän tulee kehittää, ottaa käyttöön ja soveltaa uusimpia teknologioita jokapäiväiseen opetukseen ja oppimiseen”.

Keino-tavoite-premissin analyysi

Vertaamalla keino-tavoite-premissiä koko hankkeen alussa määritellyin tavoitteeseen²

havaitaan, että alkuperäinen tavoite on muuttunut vaatimukseksi eli toimintaehdotukseksi. Tietokoneiden ja tietoverkkojen opetuskäytön lisäämistä perustellaan niiden ”parasta oppimista” edistävillä ominaisuuksilla siitä huolimatta, ettei tutkimustieto tue käsitystä TVT:n oppimista parantavista vaikutuksista, kuten jo aiemmin olemme todenneet.

Peruskoulun historian kaikkien opetussuunnitelmien arvopohjassa on kestävään kehitykseen ja kestävään elämäntapaan liittyviä arvoja ja tavoitteita (Opetusministeriö 1971, 23; Kouluhallitus 1985, 12; Opetushallitus 1994, 13; Opetushallitus 2004, 39; Opetushallitus 2014, 16). Analysoidussa tekstissä esitetty toimintaehdotus ”... ottaa käyttöön ja soveltaa uusimpia teknologioita jokapäiväiseen opetukseen ja oppimiseen” viittaa toimintamalliin, jossa käyttöön otetaan aina uusimmat teknologiset laitteet ja sovellukset, mikä on selvässä ristiriidassa kestävään elämäntapaan liittyvän kestäväin kuluttajakäyttäytymisen kanssa (Aho & Laihonon 2015).

Analysoidusta tekstistä välittyviin arvoihin ja painotuksiin on saattanut vaikuttaa Kansallisen tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön suunnitelman laatineen Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan kokoonpano. Työryhmän puheenjohtaja oli Opetushallituksen pääjohtaja ja jäsenistä suurin osa it-alan yritysten tai teknologiateollisuuden edustajia (Liikenne- ja viestintäministeriö ym. 2010, 2–3.)

Argumentaation arviointi

Premissien tunnistamisen ja analysoinnin jälkeen poliittisessa diskurssianalyysissä arvioidaan premissien ja toimintaehdotusten välistä suhdetta ja argumenttia kokonaisuutena. Argumentti voidaan kyseenalaistaa tavoitteiden ja arvojen hyväksyttävyyteen, olosuhteiden esittämiseen sekä näiden ja vaatimuksen väliseen suhteeseen.

seen perustuen (Fairclough & Fairclough 2012). Argumentin arvon voidaan katsoa muodostuvan selkeistä, hyvin määritellyistä ja kuvatuista ja hyväksyttävissä olevista premiseistä sekä näiden pohjalta johdonmukaisesti tehdystä johtopäätöksestä eli tässä tapauksessa toimintavaatimuksesta.

Olemme edellä esittäneet puutteita yksittäisissä premiseissä. Seuraavaksi tarkastelemme kohtia, joita voidaan pitää argumentin muodostuksen ongelmina tai puutteina. Nostamme näistä esille ”muutospuheen” yleisellä tasolla sekä tietokäsityksen muutokseen liittyvän harhan.

Ensinnäkin teksti alkaa puheella ”muutoksesta”, jota ei ensimmäisessä asiayhteydessä määritellä tai kuvata lainkaan. Epämääräisellä ”muutoksella” lukija haluttaneen vakuuttaa reagoinnin tarpeellisuudesta. Jatkokssakin ”muutos” toistuu tekstissä usein epämääräisenä metamorfoosina, johon sopeutuminen nähdään välttämättömänä. Koska muutosta ei määritellä kunnolla, samoin kuin ei määritellä muitakaan keskeisiä termejä, jää premissien ja johtopäätöksen suhde hyvin epämääräiseksi ja riippuvaiseksi siitä, mitä kukin ”muutoksella” ymmärtää: mikä muuttuu ja millä tavoin. Myöskään ei kuvata mitenkään, mikä on muutosta nyt ja mikä muutosta tulevaisuudessa. Tämä tarjoaakin argumentoijalle oivan keinon välttää vastaväitteitä: aina voidaan sanoa, että muutos koskee tulevaisuutta (josta itse asiassa kukaan ei voi varmuudella sanoa mitään!)

Analysoidussa tekstissä premissien ja toimintaehdotusten välistä suhdetta on vaikea arvioida, johtuen tärkeimpien käsitteiden epämääräisyydestä. ”Tietoyhteiskunnan tarpeet” on tekstissä keskeinen käsite, mutta mistään ei käy ilmi, mitä nämä tarpeet ovat. Lukijan olisi mahdollista arvioida argumentin tasoa ja ehdotettujen toimenpiteiden tarkoituksenmukaisuutta, mikäli tekstistä kävisi ilmi, mitä tietoyhteiskunnassa

tarvittavat taidot ja tarpeet ovat ja minkälaiset muutokset edellyttävät tietokoneiden ja tietoverkkojen opetuskäytön lisäämistä. Näin olisi mahdollista kehittää myös vaihtoehtoisia – mahdollisesti tarkoituksenmukaisempia – malleja tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön toteuttamiseen.

Muutospuhe ja samalla siihen liittyvät haasteet muuttuvat konkreettisemmiksi, kun tarkastellaan sitä aiemmin mainitun ”uuden tietokäsityksen” yhteydessä. Kuten edellä olosuhdepremissien arvioinnin yhteydessä todettiin, muutos ei voi toimia perusteluna, jos mitään muutosta ei ole. Emme luonnollisestikaan väitä, etteikö oppimis- ja tietokäsityksissä tapahtuisi jatkuvasti muutoksia. Sen sijaan väitämme, että analysoimassamme tekstissä kuvattu tietokäsityksen muutos, joka tekstin mukaan on käsillä juuri nyt, onkin tapahtunut jo kaukana menneisyydessä. Toisin sanoen tekstissä esitetty uusi tieto- ja oppimiskäsitys on sisällytetty jo parinkymmenen vuoden takaisin opetussuunnitelmiin ja siten ollut tuottamassa hyviä

oppimistuloksia koululaitoksessamme jo pidemmän aikaa. On selvää, että nykyaikaisella tieto- ja viestintäteknologialla voidaan tehdä monia asioita, joita aiemmin ei voitu tehdä, mutta tällöin kyseessä on pikemmin keinojen kuin ajattelutavan muutos.

Lopuksi haluamme korostaa, että laatimamme analyysi on tarkoitettu vain esimerkiksi poliittisen diskurssianalyysin soveltamisesta. Käytännön rajoitteiden takia analyysi on kohdistunut vain pieneen osaan tarkasteltavaa asiakirjaa, esipuheeseen, minkä vuoksi esimerkkiä ja siihen liittyvää analyysia ei voida pitää kyseisen asiakirjan kokonaisarviona. Esipuheen tulisi kuitenkin noudattaa koko asiakirjan esitystyyliä, ja siinä ainakin tulisi esiintyä keskeisimmät lähtökohdat ja johtopäätökset.

POLIITTINEN TOIMINTASUOSITUS ON NÄHTÄVÄ DIALEKTISEN ARGUMENTAATION JOHTOPÄÄTÖKSENÄ, PARHAITEN PERUSTELLUN VAIHTOEHDON VALINTANA. DIALEKTINEN ARGUMENTAATIO, JOKA ILMENEKSEE SEKÄ POLIITTISISSA KESKUSTELUISSA ETTÄ POLIITTISISSA TEKSTEISSÄ, PERUSTUU LÄHTÖKOHTAISESTI PRAKTISEEN PÄÄTTELYYN, JONKA LOPPUTULOKSENA EI OLE ABSOLUUTTINEN TOTUUS VAAN PARAS KÄYTÄNNÖN VAIHTOEHTO.

Pohdinta

Olemme artikkelissamme käsitelleet poliittisia toimia suuntaavien suunnitelmien argumentaatiota osana tutkitun tiedon hyödyntämiseen tähtävää käytännön politiikkaa ja sen toteutusta. Tarkastelumme on perustunut olettamukselle politiikan dualistisesta luonteesta: politiikka on yhtäältä arvoihin ja tilannetekijöihin perustuvaa käytännön toimintaa, toisaalta rationaalista parhaan vaihtoehdon etsintää. Näin ollen poliittisten päätösten suunnittelua ja toimeenpanoa pitäisi tarkastella niillä keinoilla, joka ottavat parhaiten huomioon edellä mainitun dualismin.

Poliittinen toimintasuositus on nähtävä dialektisen argumentaation johtopäätöksenä, parhaiten perustellun vaihtoehdon valintana. Dialektinen argumentaatio, joka ilmenee sekä poliittisissa keskusteluissa että poliittisissa teksteissä, perustuu lähtökohtaisesti praktiseen päättelyyn, jonka lopputuloksena ei ole absoluuttinen totuus vaan paras käytännön vaihtoehto.

Voidaksemme systemaattisesti kehittää poliittista argumentaatiota, meillä tulee olla keinot lähestyä ja arvioida poliittisessa dialogissa esiintyviä argumentteja. Tällöin keskeisiksi osaluokiksi nousevat argumentin tunnistaminen ja sen jäsentäminen. Poliittisen puheen, esimerkiksi eduskuntakeskustelun, osalta tämä saattaa olla hyvinkin haasteellinen tavoite, mutta edes poliittisten tekstien osalta sitä ei voida pitää helppona.

Poliitiikkaan ei ole toistaiseksi kehittynyt traditiota, joka vaatisi esittämään sekä toimintavaihtoehtoja että niiden arvioinnin ja valintaprosessin johdonmukaisesti ja kattavasti. Kun poliittinen koalitio saa vallan määräajaksi, katsotaan riittäväksi esittää omat toimintaehdotukset. Tällöin poliittinen dialogi kaventuu esimerkiksi vaaliväitelyiksi ja eduskuntakeskusteluiksi.

Kun poliittinen teksti, kuten hallitusohjelma tai opetussuunnitelma, laaditaan, on dialogi jo takanapäin ja tekstiin poimitaan vain valittujen linjausten mukaisia argumentteja. Mikäli argumentit vielä esitetään tekstissä niin, että toimintaehdotukset ja niiden perusteet ovat huomattavan kaukana toisistaan, on lukijan vaikeaa hahmottaa

argumenttia kokonaisuudessaan. Kun johtopäätösten ja premissien väliltä katoaa selkeä kontekstuaalinen yhteys, ei esimerkiksi kehäpäätelmää ole helppo tunnistaa.

Artikkelimme johtopäätöksenä esitämme, että vastaisuudessa poliittisten tekstien argumentaatiota tulisi parantaa. Käytännössä tämä tapahtuisi siten, että teksteihin sisällytetään *keskeisten käsitteiden määrittelyt, poliittisessa keskustelussa olleet vaihtoehdot ja niiden myönteisten ja kielteisten vaikutusten arvioinnit sekä keskeiset toimintavaihtemukset selkeästi esiin nostettuina*. Lisäksi taustalla olevat perusteet on sijoitettava toimintavaihtumuksen välittömään yhteyteen.

Tutkijoiden tulisi kehittää edelleen menetelmiä poliittisen argumentaation analysoimiseksi. Esitelmämme poliittinen diskurssianalyysi tarjoaa hyvän lähtökohdan analyysimenetelmien kehittämiseksi. Poliittisen diskurssianalyysin ansiona on, että se paitsi ottaa huomioon politiikan arvo-perustaisen luonteen myös pyrkii tarkastelemaan poliittista argumentaatiota normatiivisesta lähtökohdasta käsin. ■

Viitteet

- 1 Uusliberalismilla voidaan tarkoittaa monia asioita ja tulkinnat muuttuvat kontekstista riippuen. Perinteisesti uusliberalismilla tarkoitetaan talouspoliittista teoriaa ja käytäntöä, jonka keskiössä ovat vapaat markkinat, laajat yksityisomistukselliset oikeudet, yrittämisen vapaus sekä valtion kavennettu rooli (Harvey 2007).
- 2 ”Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen 21.6.2007 tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista vuosille 2007–2011. Yhtenä tavoitteena oli toteuttaa tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön pilottihanke ja arvioida sen pohjalta mahdollisuudet lisätä tietokoneiden ja tietoverkkojen käyttöä opetuksessa” (Liikenne - ja viestintäministeriö ym. 2010, 2)

Lähteet

- AHO, L. & LAIHINEN, M. (2015). Kestävän kehityksen kestävätkö tragedia. Poliittinen talous 3:1, 91–112.

- BRUNILA, K., ONNISMAA, J. & PASANEN, H. (toim.) (2015). *Koko elämä töihin: koulutus tietokykykapitalismissa*. Tampere: Vastapaino.
- BBC 15.9. (2015). <https://www.bbc.com/news/business-34174796> (luettu 5.12.2019)
- CHOMSKY, N. (2002). *Ideologia ja valta, osa 1*. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- CORNER, A. & HAHN, U. (2007). Evaluating the meta-slope: Is there a slippery slope argument against slippery slope arguments? *Argumentation* 21(4), 349–359.
- CRITICAL DISCOURSE STUDIES (2019). <https://www.tandfonline.com/toc/rcds20/16/4?nav=toCList> (luettu 15.10.2019).
- VAN DIJK, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society* 4(2), 249–283.
- FAIRCLOUGH, I. & FAIRCLOUGH, N. (2012). *Political discourse analysis*. Lontoo: Routledge.
- FOUCAULT, M. (1972). *The archeology of knowledge*. Lontoo: Tavistock
- FOUCAULT, M. (1980). *Tarkkailla ja rangaista. Alkuteos Surveiller et punir. Naissance de la prison, 1975*. Suom. E. Nivanka. Helsinki: Otava.
- HAJER, M. & VERSTEEG, W. (2005). A decade of discourse analysis of environmental politics: Achievements, challenges, perspectives. *Journal of Environmental Policy & Planning* 7(3), 175–184.
- HARVEY, D. (2007). Neoliberalism as creative destruction. *The Annals of the American Academy of Political Social Science* 610(1), 21–44.
- HAUTAMÄKI, A. (1993). Spontaanin yhteiskuntaan. Teoksessa J. O. Andersson, A. Hautamäki, R. Jallinoja, I. Niiniluoto & H. Uusitalo (toim.) *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa: Arvot ja tosiasiat. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRAn julkaisuja 131*. Porvoo: WSOY, 133–246.
- HELSINGIN SANOMAT 18.11.2018 <https://www.hs.fi/elama/art-2000005903400.html> (luettu 1.12.2019).
- HIETANEN, O. (2018). Tiede ja poliittinen päätöksenteko – esimerkkinä eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. *Vastuullinen Tiede* 27.3.2018 <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/jatkokäyttö/tiede-ja-poliittinen-päätöksenteko---esimerkkinä-eduskunnan-tulevaisuusvaliokunta> (luettu 26.10.2019)
- JOKINEN, A. & JUHILA, K. & SUONINEN, E. (2016). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytäntö*. Vastapaino.
- JÄRVINEN, M.-L. (2011). *Konstruktivistinen oppimiskäsitys opettajan pedagogisena työvälineenä alkuopetuksessa. Näkökulmia muutokseen. Akateeminen väitöskirja*. Tampereen yliopisto: Kasvatustieteiden yksikkö.
- KAKKURI-KNUUTTILA, M.-L. (2013). *Retoriikka. Teoksessa M.-L. Kakkuri-Knuutila (toim.) Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus, 233–270.
- KANTOLA, A. (2010). *Kilpailukyky politiikan valtastrategiana*. Teoksessa J. Kaisto & M. Pyykkönen (toim.) *Hallintavalta: Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 97–118.
- KOULUHALLITUS (1985). *Peruskoulun opetus suunnitelman perusteet 1985*. Helsinki: Kouluhallitus.
- KRZYŻANOWSKI, M. (2016). Recontextualisation of neoliberalism and the increasingly conceptual nature of discourse: Challenges for critical discourse studies. *Discourse & Society* 27(3), 308–321.
- KRZYŻANOWSKI, M. & FORCHTNER, B. (2016). Theories and concepts in critical discourse studies: Facing challenges, moving beyond foundations. *Discourse & Society* 27 (3), 253–261.
- L'HÔTE, E. (2010). New Labour and globalization: Globalist discourse with a twist? *Discourse & Society* 21(4), 355–376.
- LIIKENNE- JA VIESTINTÄMINISTERIÖ, OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ & OPETUSHALLITUS (2010). *Kansallinen tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön suunnitelma*. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78193/Kansallinen_tieto-_ja_viestint%C3%A4tekniikan_opetusk%C3%A4yt%C3%B6n_suunnitelma.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 2.12.2019)
- MACAGNO, F. & WALTON, D. (2018). Practical reasoning arguments: A modular approach. *Argumentation* 32(4), 519–547.
- MACHIN, D. (2016). The need for a social and affordance-driven multimodal critical discourse studies. *Discourse & Society* 27(3), 322–334.
- OPETUSMINISTERIÖ (1971). *Komiteanmietintö 1970: Peruskoulun opetus suunnitelma komitean mietintö I. Opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki.
- OPETUSHALLITUS (1994). *Peruskoulun opetus suunnitelman perusteet 1985*. Helsinki: Kouluhallitus.

- telman perusteet 1994. Helsinki: Edita Oy.
- OPETUSHALLITUS (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelma perusteet 2004. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- OPETUSHALLITUS (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelma perusteet 2014. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- PIETIKÄINEN, S. & MÄNTYNEN, A. (2009). Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- POTTER, J. & EDWARDS, D. (1996). Discourse analysis. Kirjassa *Introducing psychological research*. Lontoo: Palgrave, 419–425.
- PRAKKEN, H. (2011). Argumentation without arguments. *Argumentation* 25(2), 171–184.
- Saari, A. & Sääntti, J. (2017). The rhetoric of the ‘digital leap’ in Finnish educational policy documents. *European Research Journal* 1–16.
- SEARLE, J. R. (2010). *Making the social world: The structure of human civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- SIMOLA, H. (2015). *Koulutusihmeen paradoksit. Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta*. Tampere: Vastapaino.
- SKINNER, Q. (2002). *Visions of politics. Vol. 1: Regarding method*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SLOB, W. H. (2002). How to distinguish good and bad arguments: Dialogico-rhetorical normativity. *Argumentation* 16(2), 179–196.
- SUONINEN, E. (2016). Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino.
- TERVASMÄKI, T., OKKOLIN, M.-A. & KAUPPINEN, I. (2017). Koulutuspolitiikan sietämätön kapeus ja kiihtyvä eriarvoistumiskehitys. *Kasvatus* 3, 232–239.
- TERVASMÄKI, T. & TOMPERI, T. (2018). Koulutuspolitiikan arvovalinnat ja suunta satavuotiaassa Suomessa. *Niin & Näin* 2, 164–200.
- VALTIONEUVOSTO (2007). *Hallituksen strategia-asiakirja 2007*. https://vnk.fi/documents/10616/622950/J1808_Hallituksen+strategia-asiakirja+2007.pdf/0aa860da-f50c-423e-903c-a3bdb72b9f64?version=1.0 (luettu 25.11.2019).
- WALTON, D. (2006). *Fundamentals of critical argumentation*. New York: Cambridge University Press.
- WALTON, D. (2007). *Media argumentation*. New York: Cambridge University Press.
- WANNER, T. (2015). The new ‘Passive Revolution’ of the green economy and growth discourse: Maintaining the ‘sustainable development’ of neoliberal capitalism, *New Political Economy* 20(1), 21–41.
- YLE 15.6.2018 <https://yle.fi/uutiset/3-10251667> (luettu 5.12.2019)